

**Ärenden vid åklagarkammaren i Umeå i vilka den enskilde inte
underrättats om hemlig tvångsmedelsanvändning**

1. SAMMANFATTNING

Nämnden har granskat samtliga tvångsmedelsärenden i vilka åklagare vid åklagarkammaren i Umeå under åren 2016 och 2017 beslutat att underlåta att underrätta den enskilde om hemlig tvångsmedelsanvändning.

I två ärenden har åklagare ansökt om och beviljats tillstånd till hemlig övervakning och hemlig avlyssning i realtid. Tidsperioden för den hemliga tvångsmedelsanvändningen har överskridit den begränsning på en månad från dagen för beslutet som gäller enligt 27 kap. 21 § andra stycket RB.

I några fall har den första prövningen av om den enskilde ska underrättas om hemligt tvångsmedel inte gjorts inom den lagstadgade tiden.

Nämnden ser allvarligt på ovannämnda brister.

Utöver detta har nämnden uppmärksammat brister i hanteringen avseende förstöring av material från hemlig tvångsmedelsanvändning. Vidare uttalar nämnden bl.a. att det åligger åklagaren att häva ett beslut om hemliga tvångsmedel när det står klart att det inte kommer att verkställas och att omständigheterna kan vara sådana att en abonnent bör ses som underrättelseberättigad, trots att telefonnumret uppges brukas av den misstänkte.

Innehåll

1. SAMMANFATTNING.....	1
2. GRANSKNINGEN.....	3
3. RÄTTSLIGA UTGÅNGSPUNKTER M.M.....	3
3.1 Inledning	3
3.2 Tillstånd till hemliga tvångsmedel m.m.....	3
3.3 Förstöring av material	4
3.4 Underrättelser till enskilda.....	4
3.5 Uppgift om förekomsten av hemliga tvångsmedel när åtal väcks	5
3.6 Dokumentation.....	6
4. NÄMNDENS IAKTTAGELSER OCH BEDÖMNING.....	6
4.1 Tillstånd och verkställighet av tvångsmedelsbesluten.....	6
4.1.1 Lagstridig tidsperiod i ansökan om tillstånd till hemliga tvångsmedel	6
4.1.2 Hemlig avlyssning i realtid i visst fall – av synnerlig vikt för utredningen?.....	7
4.1.3 Tillstånd till hemligt tvångsmedel som inte kom att verkställas.....	8
4.2 Förstöring av material	8
4.2.1 Sen förstöring.....	8
4.2.2 Avsaknad av uppgifter i beslut om förstöring.....	9
4.3 Underrättelser till enskilda.....	9
4.3.1 Lagstadgade frister har inte följts	9
4.3.2 Prövning av om andra än misstänkta ska underrättas	9
4.3.3 Uppgift om underrättelsens innehåll.....	11
4.4 Uppgift om förekomsten av hemligt tvångsmedel när åtal väcks.....	11
4.5 Dokumentation.....	11
5. BESLUT	12

2. GRANSKNINGEN

Huvudregeln är att en enskild som har utsatts för hemliga tvångsmedel ska underrättas om det. Om viss sekretess gäller har åklagaren möjlighet att först skjuta upp och senare underlåta att lämna en sådan underrättelse. Åklagaren ska underrätta Säkerhets- och integritetsskyddsnämnden om sitt beslut att underlåta underrättelse.

Nämnden har beslutat att granska samtliga tvångsmedelsärenden i vilka åklagare vid åklagarkammaren i Umeå under åren 2016 och 2017 beslutat att underlåta att underrätta den enskilde om hemlig tvångsmedelsanvändning. Granskningen har utförts genom att kopior av tvångsmedelsdiariet och handlingar i tvångsmedelsärendena begärts in till nämndens kansli.

Nämnden har särskilt granskat

- om tillstånd funnits för respektive tvångsmedelsåtgärd,
- om bestämmelserna om förstöring av upptagningar och uppteckningar från hemlig tvångsmedelsanvändning följts,
- om bestämmelserna om underrättelse till enskild följts och
- om vidtagna åtgärder har dokumenterats på ett tillfredsställande sätt.

I vissa ärenden har verkställigheten av tillståndsbesluten och besluten om förstöring av upptagningar och uppteckningar från tvångsmedelsanvändningen kontrollerats.

Med anledning av de iakttagelser som gjorts vid granskningen har berörda åklagare besvarat frågor.

3. RÄTTSLIGA UTGÅNGSPUNKTER M.M.

3.1 Inledning

Bestämmelser om hemliga tvångsmedel, såsom hemlig avlyssning av elektronisk kommunikation (hemlig avlyssning), hemlig övervakning av elektronisk kommunikation (hemlig övervakning) och hemlig kameraövervakning finns framför allt i 27 kap. rättegångsbalken (RB).

3.2 Tillstånd till hemliga tvångsmedel m.m.

Hemliga tvångsmedel får endast användas om åtgärden är av synnerlig vikt för utredningen (27 kap. 20 § första stycket och 27 kap. 20 b § första stycket RB).

Beslut om hemliga tvångsmedel meddelas av rätten efter framställning av åklagaren (27 kap. 21 § första stycket RB).

Ett tillstånd till hemliga tvångsmedel får inte bestämmas längre än nödvändigt och får, när det gäller tid som infaller efter beslutet, inte överstiga en månad från dagen för beslutet (27 kap. 21 § andra stycket RB). Tillståndstiden kan förlängas genom nya beslut.

En tvångsmedelsåtgärd kan upphöra antingen genom att tillståndstiden löper ut eller genom att tvångsmedelsbeslutet upphävs. Om det inte längre finns skäl för ett beslut ska åklagaren eller rätten omedelbart upphäva beslutet (27 kap. 23 § RB).

3.3 Förstöring av material

Reglerna om granskning, bevarande och förstöring av upptagningar och uppteckningar (material) från hemlig tvångsmedelsanvändning finns i 27 kap. 24 § RB. Materialet ska, i de delar det är av betydelse från brottsutredningssynpunkt, bevaras till dess förundersökningen har lagts ner eller avslutats eller, om åtal väckts, målet avgjorts slutligt. Om materialet är av betydelse för att förhindra förestående brott ska det bevaras så länge det behövs för detta ändamål. Materialet ska därefter förstöras.

Ansvar för att material förstörs åligger som huvudregel den åklagare som är eller har varit förundersökningsledare i den utredning i vilken tvångsmedelsanvändningen förekommit.¹

I Åklagarmyndighetens rättspromemoria anges att ett förstöringsbeslut ska vara skriftligt och diarieföras och att den åklagare som är eller har varit förundersökningsledare ansvarar för att diarieföring sker. Vidare anges att förstöringsbeslutet ska expedieras till Polismyndigheten och att åklagaren i beslutet ska begära en skriftlig bekräftelse från Polismyndigheten om att förstöring verkställts.²

3.4 Underrättelser till enskilda

Bestämmelser om underrättelse till enskild med anledning av hemlig tvångsmedelsanvändning finns i 27 kap. 31–33 §§ RB. Syftet med bestämmelserna är att ge den som utsatts för ett hemligt tvångsmedel möjlighet att i efterhand bedöma vilket integritetsintrång som åtgärden har inneburit och att reagera mot vad han eller hon kan anse ha varit en rättsstridig åtgärd.³

Huvudregeln är att den som är eller har varit misstänkt för brott ska underrättas om hemlig tvångsmedelsanvändning som han eller hon har utsatts för (27 kap.

¹ Se nämndens uttalande den 26 april 2012 ”Granskning av förstöring av material från hemliga tvångsmedel i vissa avseenden” dnr 103-2011 och 113-2011.

² RättsPM 2012:8, Hemliga tvångsmedel – hanteringen i vissa avseenden, s. 43.

³ Prop. 2006/07:133 s. 30.

31 § första stycket RB). Även innehavaren av ett telefonnummer eller annan adress eller en viss elektronisk kommunikationsutrustning som avlyssnats eller övervakats ska som huvudregel underrättas (27 kap. 31 § andra stycket). I vissa specifika fall behöver en underrättelse inte lämnas (se 27 kap. 31 och 33 §§).

En underrättelse ska lämnas så snart det kan ske utan men för utredningen, dock senast en månad efter det att förundersökningen avslutades (27 kap. 31 § fjärde stycket RB). I de fall där förundersökningen avser flera misstänkta och de misstänkta avförs från utredningen vid olika tillfällen, räknas fristen från det att respektive misstänkt avförs från utredningen.⁴ Omfattas uppgifterna av sekretess ska underrättelsen skjutas upp till dess sekretessen inte längre gäller (27 kap. 33 § första stycket). Har det på grund av sekretess inte kunnat lämnas någon underrättelse inom ett år från det att förundersökningen avslutades får underrättelse underlåtas (27 kap. 33 § andra stycket). Åklagaren ska i sådana fall underrätta nämnden om sitt beslut (14 b § andra stycket förundersökningskungörelsen [1947:948]).

En underrättelse ska innehålla uppgifter om vilket tvångsmedel som har använts och när detta skett. Den som är eller har varit misstänkt för brott ska få uppgift om vilken brottsmisstanke som har legat till grund för åtgärden eller som åtgärden har lett till. Den som inte är eller har varit misstänkt för brott ska få uppgift om detta (27 kap. 32 § första stycket RB).

3.5 Uppgift om förekomsten av hemliga tvångsmedel när åtal väcks

Bestämmelser om den misstänktes rätt till insyn i förundersökningen finns i 23 kap. RB. I samband med s.k. slutdelgivning har den misstänkte rätt att bl.a. ta del av det som förekommit vid förundersökningen. Något åtal får inte beslutas innan detta har skett (23 kap. 18 RB).⁵ Offentlighets- och sekretesslagen (2009:400) ger i detta skede åklagaren visst utrymme att undanhålla uppgifter för den misstänkte. Nämnden har emellertid tidigare uttalat att rätten till insyn i förundersökningen innebär att den misstänkte har en ovillkorlig rätt att få ta del av uppgiften att ett hemligt tvångsmedel använts under utredningen av den gärning för vilken åtal väckts.⁶

⁴ Se nämndens rapport den 8 juni 2010 ”Rapport avseende Säkerhets- och integritetsskyddsnämndens iakttagelser och synpunkter från granskning av åklagarväsendets hantering av hemliga tvångsmedel” dnr 2010-6-3.

⁵ Språkliga ändringar och förtydliganden av bestämmelsen infördes den 1 april 2017 (SFS 2017:176). Granskningen avser förhållanden i tiden före den 1 april 2017.

⁶ Se nämndens uttalanden den 13 oktober 2016 ”Åtalads rätt till partsinsyn såvitt avser uppgift om användning av hemligt tvångsmedel” dnr 92-2015 och den 14 juni 2018 ”Granskning av ärenden vid Åklagarkammaren i Halmstad där den enskilde inte underrättats om hemlig tvångsmedelsanvändning” dnr 155-2017.

3.6 Dokumentation

Enligt Åklagarmyndighetens föreskrifter om diarieföring (ÅFS 2005:19) ska uppgifter om hemliga tvångsmedel registreras i ett tvångsmedelsdiarium. Till uppgifter av detta slag hör frågor som gäller underrättelser till enskild med anledning av hemligt tvångsmedel (3 §). Av föreskrifterna följer vidare att de uppgifter som krävs för att kunna följa handläggningen av ett ärende ska registreras i diariet (6 §).

Av Åklagarmyndighetens föreskrifter om dokumentation och underrättelser vid tvångsmedel (ÅFS 2005:30) framgår att en åklagare som beslutar om hävande av ett straffprocessuellt tvångsmedel ska dokumentera beslutet (1 §). När en åklagare beslutar om hävande svarar åklagaren för de underrättelser som krävs för att beslutet ska kunna verkställas (2 §).

4. NÄMNDENS IAKTTAGELSER OCH BEDÖMNING

4.1 Tillstånd och verkställighet av tvångsmedelsbesluten

4.1.1 Lagstridig tidsperiod i ansökningar om tillstånd till hemliga tvångsmedel

I två av de granskade ärendena har åklagare vid tre tillfällen ansökt om och beviljats tillstånd till hemlig avlyssning och hemlig övervakning i realtid avseende ett antal teleadresser. I samtliga dessa fall överstiger tidsperioden i ansökningarna en månad från dagen för besluten med en, tre respektive fyra dagar.

Vid kontroll i Polismyndighetens system för hantering av hemliga tvångsmedel har nämnden kunnat konstatera att verkställigheten avseende ett av tillstånden inte överstigit en månad från dagen för beslutet. Vad gäller de övriga tillstånden har det på grund av orsaker hänförliga till systemen inte gått att utreda hur de verkställts.

En av de berörda åklagarna har bekräftat att ansökan om hemlig avlyssning utformats på ett sätt som inte överensstämmer med den begränsning som anges i 27 kap. 21 § andra stycket RB. Den innebär att ett tillstånd till hemligt tvångsmedel i realtid inte får överstiga en månad från dagen för beslutet. Vad gäller ansökningarna om hemlig övervakning har eventuella brister i ärendet uppgetts bero på att flera olika åklagare synes ha varit inblandade i hanteringen.

Som nämnden tidigare uttalat har åklagaren ett långtgående ansvar för en ansökan om hemliga tvångsmedel eftersom den utgör grunden för rättens ställningstagande. Det ankommer därför på åklagaren att inför varje ansökan självständigt göra en bedömning av om det finns rättsliga förutsättningar för ett

beslut om tillstånd till tvångsmedelsanvändningen.⁷ Nämnden konstaterar att rättsliga förutsättningar för ansökningarna inte har förelegat i den del tiden överskridit en månad från dagen för beslutet. Utredningen visar att åtminstone ett av tillstånden inte verkställts i enlighet med den beviljade ansökan. Enligt nämnden har ansökningarnas utformning inneburit en betydande risk för att brottsbekämpande myndigheter fått del av uppgifter som de inte haft rätt till. Nämnden ser allvarligt på att ansökningarna utformats på ett lagstridigt sätt.

4.1.2 Hemlig avlyssning i realtid i visst fall – av synnerlig vikt för utredningen?

I ett ärende har åklagaren vid två tillfällen ansökt om och beviljats tillstånd till hemlig avlyssning i realtid avseende ett antal teleadresser som tillhörde dels en person som var skäligen misstänkt för försök till mord, dels personer som den misstänkte kunde komma att kontakta. I båda fallen angavs att det var av synnerlig vikt för utredningen att tillstånd beviljades för att kunna hitta den misstänkte.

På fråga från nämnden om vilka rättsliga överväganden som gjorts angående syftet med den hemliga tvångsmedelsanvändningen i förhållande till kravet på att åtgärden ska vara av synnerlig vikt för utredningen har kammarchefen uppgett att frågan inte kan besvaras eftersom det inte gått att utläsa av handlingarna i ärendet.

Hemlig avlyssning får användas endast om åtgärden är av synnerlig vikt för utredningen (27 kap. 20 § första stycket RB). Rekvisitet innebär ett krav på att de förväntade uppgifterna som kan erhållas genom åtgärden har verkligt betydande effekter för utredningsarbetet. Det förutsätts också att andra metoder (skuggning, övervakning) vid beslutstillfället redan prövats och befunnits otillräckliga eller på förhand kan bedömas som utsiktslösa.⁸ JO har uttryckt tveksamhet till tvångsmedelsanvändning i syfte att lokalisera och gripa en skäligen misstänkt.⁹ Nämnden har nyligen uttalat att det knappast kan anses vara av synnerlig vikt för utredningen, på det sätt som synes vara avsett med rekvisitet, när den hemliga tvångsåtgärden primärt används till att skapa förutsättningar för att påträffa den misstänkte och inte till att berika förundersökningsmaterialet.¹⁰ Det finns mot bakgrund av iakttagelserna i detta ärende än en gång anledning att framhålla vikten av att åklagare noggrant prövar om syftet med en viss tvångsåtgärd är förenligt med de grundläggande förutsättningarna för tvångsmedelsanvändningen.

⁷ Se nämndens uttalande den 28 mars 2019 ”Granskning av förhållandena kring ansökningar om hemlig övervakning av elektronisk kommunikation” dnr 128-2018.

⁸ Prop. 1988/89:124 s. 44 f. och Per Olof Ekelöf m.fl. Rättegång tredje häftet, 7 u., (2006) s. 91.

⁹ Se JO 1994/95 s. 34 ff. och JO 2011/12 s. 71 ff.

¹⁰ Se nämndens uttalande den 11 september 2019 ”Hanteringen av hemliga tvångsmedel vid Norrorts åklagarkammare” dnr 132-2018.

4.1.3 Tillstånd till hemligt tvångsmedel som inte kom att verkställas

I ett ärende har åklagare beviljats tillstånd till hemlig övervakning, som av kostnadsskäl aldrig kom att verkställas. Beslut om hävning har inte fattats.

Nämnden konstaterar att om det visar sig att det inte längre finns skäl för tvångsmedelsåtgärden ska beslutet upphävas (27 kap. 23 § RB). Det är i en sådan situation inte tillräckligt att exempelvis hindra att beslutet verkställs genom att underlåta att vidarebefordra rättsens beslut till operatören.¹¹ Av tydlighetskäl bör enligt nämnden samma sak gälla när det står klart att ett beslut om hemliga tvångsmedel på grund av kostnadsskäl eller andra prioriteringar inte ska verkställas. Det åligger under sådana förhållanden åklagaren att häva beslutet och vidta vidare åtgärder.

4.2 Förstöring av material

4.2.1 Sen förstöring

I knappt en femtedel av ärendena har beslut om förstöring fattats mellan två och en halv och drygt fem månader efter det att förundersökningarna lagts ner eller, om åtal väckts, målen avgjorts slutligt. Förseningarna har sammanfattningsvis uppgetts bero på förbiseende och bristande rutiner.

Genom reglerna om förstöring ska det säkerställas att material från hemliga tvångsmedel inte bevaras i större utsträckning eller under längre tid än nödvändigt. Det finns inte någon uttrycklig bestämmelse som anger inom vilken tid förstöringsbeslut ska fattas. Nämnden har tidigare uttalat att det ligger i sakens natur att åklagaren ska fatta beslut om förstöring så snart det kan ske.¹²

Nämnden konstaterar att förstöringsbesluten i ovan angivna ärenden inte fattats med erforderlig skyndsamhet.¹³ Det särskilda it-stöd, HTM-Cåbra, som Åklagarmyndigheten numera använder för hemliga tvångsmedelsärenden har såvitt nämnden erfar inneburit en förbättring när det gäller åklagares ansvar för beslut om förstöring av material. De ärenden som varit föremål för nämndens granskning har inte hanterats i HTM-Cåbra.

¹¹ Se bl.a. JO dnr 3708-1991.

¹² Se t.ex. nämndens uttalande den 13 september 2017 ”Granskning av ärenden vid Ekobrottsmyndigheten där den enskilde inte underrättats om hemlig tvångsmedelsanvändning” dnr 66-2017.

¹³ Se nämndens uttalande den 13 september 2017 ”Granskning av ärenden vid Ekobrottsmyndigheten där den enskilde inte underrättats om hemlig tvångsmedelsanvändning” dnr 66-2017.

4.2.2 Avsaknad av uppgifter i beslut om förstöring

I två ärenden har tillstånd beviljats till hemlig avlyssning och hemlig övervakning. Av besluten om förstöring framgår endast att materialet från den hemliga övervakningen ska förstöras. Enligt beslutsfattande åklagare har detta berott på skrivfel och allt material har, såvitt hon förstått, förstörts.

Enligt nämnden finns det en risk för att allt material från hemlig tvångsmedelsanvändning inte förstörs, eller att det inte förstörs med tillräcklig skyndsamhet, när beslut om förstöring utformas på ovan angivet sätt. Nämnden erinrar därför om vikten av att i förstöringsbesluten ange korrekta uppgifter, sett till den tvångsmedelsanvändning som förevarit.

4.3 Underrättelser till enskilda

4.3.1 Lagstadgade frister har inte följts

I förhållande till fem enskilda har den första prövningen av om de ska underrättas om den hemliga tvångsmedelsanvändningen inte gjorts inom en månad från det att förundersökningarna avslutades. Det har i dessa fall dröjt mellan två och sju månader efter det att förundersökningarna avslutades till dess att åklagare gjort en första prövning. Det har enligt vad som uppgetts inte gått att utreda vad dröjsmålen berott på då besluten legat långt tillbaka i tiden.

En underrättelse till den som utsatts för hemliga tvångsmedel ska enligt 27 kap. 31 § fjärde stycket RB lämnas så snart det kan ske utan men för utredningen, dock senast en månad efter det att förundersökningen avslutades. Den tid inom vilken åklagaren måste pröva frågan om underrättelse anges i lag. Det finns inte i något fall utrymme att dröja med underrättelseprövningen. Nämnden ser allvarligt på att förskrivna frister för prövning av underrättelseskyldigheten har överskridits.

4.3.2 Prövning av om andra än misstänkta ska underrättas

I några ärenden har rätten beviljat tillstånd till hemlig övervakning avseende teleadresser som vid tiden för besluten var registrerade på andra än de i ärendena misstänkta personerna. De registrerade innehavarna har inte underrättats om den hemliga tvångsmedelsanvändningen. Inte heller har beslut om att underlåta att underrätta dem fattats. Nedan återges omständigheterna i korthet i olika exempel.

Exempel 1

I två ärenden har tillstånden avsett ett antal teleadresser som var registrerade på andra personer än de misstänkta. Mobiltelefonerna hade tillgripits vid två olika

rån. Åklagaren har uppgett att de personer som var registrerade på telefonnumren innehaft telefonerna under en mindre del av tillståndsperioderna, men att det av förbiseende inte gjorts någon prövning av om de skulle underrättas.

Exempel 2

I ett ärende har tillståndet avsett ett mobiltelefonnummer som var registrerat på den misstänktes fru. Åklagaren har uppgett att anledningen till att det inte gjordes någon prövning av om frun skulle underrättas om den hemliga tvångsmedelsanvändningen var att hon, så som åklagaren uppfattade det, inte använde telefonen och därmed inte drabbades av det hemliga tvångsmedlet.

Huvudregeln är att, utöver den misstänkte, även innehavaren av ett telefonnummer som övervakats ska underrättas om den hemliga tvångsmedelsanvändningen (27 kap. 31 § andra stycket RB).

Vad gäller exempel 1 konstaterar nämnden att de personer som varit registrerade på teleadresserna även innehaft telefonerna under en del av tillståndstiden. Detta förhållande medför, enligt nämnden, att åklagaren borde ha prövat under rättelsefrågan även gentemot dem.

I exempel 2 är det enligt nämnden inte lika självklart vilka som innefattas i den underrättelseberättigade kretsen. Av förarbetena till ovan nämnda bestämmelse framgår att vilken eller vilka personer som är att betrakta som innehavare av en teleadress måste avgöras i den praktiska rättstillämpningen utifrån de faktiska omständigheterna i det enskilda fallet. Utgångspunkten bör vara det civilrättsliga besittningsbegreppet. Självklart kan innehavaren av en telefon vara någon annan än abonnenten avseende teleadressen.¹⁴

I exempel 2 anser nämnden att mycket talar för att det med utgångspunkt i det civilrättsliga besittningsbegreppet är den misstänkte och inte dennes fru som är att anse som innehavare av telefonnumret och därmed underrättelseberättigad. Det finns emellertid anledning att framhålla att det, när fråga är om ett mobiltelefonnummer vars abonnent är en närstående till den misstänkte, många gånger torde vara svårt att utesluta att även den närstående använt eller använder telefonnumret. Detta kan givetvis aktualiseras också i andra sammanhang där innehavaren är någon annan än abonnenten. För det fall det råder tveksamhet kring om abonnenten också använt telefonnumret under tillståndsperioden bör åklagaren enligt nämnden göra en prövning av om även denne ska underrättas.

¹⁴ Prop. 2006/07:133 s. 39.

4.3.3 Uppgift om underrättelsens innehåll

I ett ärende finns två tjänsteanteckningar av vilka det framgår att de i tjänsteanteckningen angivna personerna har underrättats om den hemliga tvångsmedelsanvändning de varit föremål för. Enligt berörd åklagare har de underrättelser som lämnats innehållit samtliga de uppgifter som en underrättelse enligt 27 kap. 32 § första stycket RB ska innehålla.

Nämnden anser att det ur granskningssynpunkt är önskvärt att det dokumenteras att den enskilde har underrättats om den hemliga tvångsmedelsanvändningen på ett sådant sätt att underrättelseskyldigheten i 27 kap. 32 § första stycket RB har fullgjorts. På så sätt kan nämnden säkerställa att en underrättelse varit fullständig, utan att frågor behöver ställas i efterhand till åklagaren.

4.4 Uppgift om förekomsten av hemligt tvångsmedel när åtal väcks

I två ärenden har det uppmärksammats att tre personer, som var misstänkta för brott, varit föremål för hemlig avlyssning och hemlig övervakning. Åtal väcktes sedan mot personerna för de brott som låg till grund för tvångsmedlen. I det ena ärendet fick den misstänkte inte del av uppgiften om att hemligt tvångsmedel använts. I det andra ärendet fick de misstänkta del av denna uppgift innan målet slutligt avgjorts, men först en månad efter att åtal väckts

I det första fallet har det inte gått att utreda varför den misstänkte inte fått del av den hemliga tvångsmedelsanvändningen och i det andra fallet har det uppgetts bero på ett förbiseende att de misstänkta fått del av denna uppgift först en tid efter att åtal väckts.

Som nämnden tidigare uttalat har den misstänkte en ovillkorlig rätt att få ta del av uppgiften att ett hemligt tvångsmedel använts under utredningen av den gärning för vilken åtal väckts.¹⁵ Åklagarna borde alltså senast i samband med besluten om åtal ha informerat de misstänkta om att hemliga tvångsmedel använts under utredningarna. Mot bakgrund av att de nu aktuella åtalen väckts före nämndens uttalande i oktober 2016 finner nämnden inga ytterligare åtgärder påkallade.

4.5 Dokumentation

I fyra ärenden har nämnden noterat att beslut om att häva tvångsmedelsåtgärder och underrättelse till tingsrätten om att hävning skett inte dokumenterats i enlighet med Åklagarmyndighetens föreskrifter.¹⁶

¹⁵ Se nämndens uttalande den 13 oktober 2016 ”Åtalads rätt till partsinsyn såvitt avser uppgift om användningen av hemligt tvångsmedel” dnr 92-2015.

¹⁶ 1 och 2 §§ ÅFS 2005:30.

I ett ärende hade åklagaren beviljats tillstånd till hemlig kameraövervakning avseende ett antal i rättslig mening skyddade utrymmen. På fråga från nämnden har berörd åklagare uppgett att det funnits tillstånd från i de här fallen bostadsbolaget för att installera utrustning för kameraövervakningen. Enligt nämnden är det ur granskningssynpunkt en fördel om det i tvångsmedelsärendet dokumenteras att samtycke från innehavaren av den plats som ska övervakas har inhämtats när det är aktuellt.

Slutligen har nämnden iakttagit att det i drygt en tredjedel av ärendena har saknats uppgifter om när förundersökningen avslutades, när den misstänkte avfördes från utredningen eller när målet avgjordes slutligt. I två av dessa ärenden har uppgifter om när de misstänkta avfördes från utredningarna överhuvudtaget inte gått att få fram trots att frågor ställts till berörda åklagare. Som nämnden tidigare har uttalat bör sådana uppgifter dokumenteras i tvångsmedelsdiariet, eftersom uppgifterna utgör utgångspunkt för när underrättelseskyldigheten respektive förstöringsskyldigheten inträder.¹⁷ Nämnden konstaterar att granskningen har försvårats genom avsaknaden av dessa uppgifter.

5. BESLUT

Med detta uttalande avslutas ärendet.

På Säkerhets- och integritetsskyddsnämndens vägnar

Gunnel Lindberg

I avgörandet har deltagit: Gunnel Lindberg (ordförande), Barbro Thorblad, Linnéa Darell, Berit Jóhannesson, Zayera Khan, Christina Linderholm, Ewa Samuelsson, Mats Sander och Jonas Åkerlund (enhälligt).

Föredragande: Emma Hultqvist

Expedition till:

Åklagarkammaren i Umeå

Kopia för kännedom till:

Åklagarmyndigheten (Huvudkontoret, Tillsynsavdelningen)

Ekobrottsmyndigheten

Umeå tingsrätt

¹⁷ Se t.ex. nämndens uttalande den 18 februari 2015 ”Hanteringen av hemliga tvångsmedel vid Åklagarkammaren i Falun” dnr 325-2014.